

E-DEPOT LEERTRAJECT 5

Ingest in het e-depot van Mais-Flexis

juni 2021

Inhoud

1. Inleiding.....	3
1.1 Achtergrond	3
1.2 Leertraject.....	3
1.3 Doelen	3
2. Beschrijving van het leertraject	4
2.1 Verkennend vooronderzoek.....	4
2.1.1 Afstemming met gemeentelijke deelnemers	4
2.1.2 Afstemming met leveranciers	5
2.1.3 Aanpassingen op ICT-gebied	5
2.2 Voorlopig plan van aanpak voor de pilot.....	5
3. Export en ingest	7
3.1 Eerste export.....	7
3.2 Tweede export.....	7
3.3 Derde export.....	7
3.4 Mogelijkheid tot koppelvlak?.....	8
4. Webarchivering en Videotulen	10
4.1 Twee deelpilots.....	10
4.2 Deelpilot 1: Webarchivering.....	10
4.3 Deelpilot 2: Videotulen.....	10
5. Conclusies.....	12
5.1 Belangrijkste bevindingen	12
5.2 Vervolg	12

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

Sinds 2015 heeft het Streekarchief enkele leertrajecten doorlopen ter voorbereiding op de komst van een e-depot. De archieven die door gemeentelijke deelnemers en particuliere archiefvormers aan het Streekarchief worden overgedragen zijn steeds vaker digitaal in plaats van in papieren vorm. Met een e-depotvoorziening kunnen deze digitale archieven duurzaam toegankelijk worden gehouden. In 2019 is een nieuw leertraject ingezet, met de bedoeling om op korte termijn te kunnen beschikken over een eigen e-depotvoorziening. Sinds 2020 maakt een 'adviseur e-depot' deel uit van de personele formatie van het Streekarchief.

Om daadwerkelijk tot een e-depot te komen, is het nodig om in een laatste pilot de ingestmodule van Mais-Flexis te testen waarmee bestanden en metadata in het e-depot kunnen worden opgenomen. In hoeverre voldoet deze e-depotvoorziening aan de wensen en eisen van het Streekarchief en zijn deelnemers, de gemeenten Altena, Heusden en Waalwijk? De keuze voor het e-depot van Mais-Flexis is in het vorige leertraject (2018) gemaakt op grond van praktische en financiële overwegingen. Omdat het Streekarchief Mais-Flexis al in gebruik heeft als archiefbeheersysteem, lijkt het in meerdere opzichten voordelig om ook het e-depot in dit systeem te integreren. Voordelig voor de medewerkers van het Streekarchief, die gewend zijn met Mais-Flexis te werken, maar ook voor de gebruikers van onze archieven en collecties, die voor alle archieven, ongeacht de vorm, te maken krijgen met een uniforme gebruiksomgeving.

1.2 Leertraject

Dit leertraject kende – mede door de coronapandemie – een lange tijdsspanne, en er is door velen aan bijgedragen. Vanuit het Streekarchief werd in de periode april-september 2019 een verkennend vooronderzoek uitgevoerd door Meike Geerlings. De werkzaamheden van Meike Geerlings zijn vanaf medio februari 2020 voortgezet door Joop Pauwels, aanvankelijk op detacheringbasis, met ingang van 1 oktober 2020 in dienst van het archief. Zij traden in overleg met medewerkers van de gemeenten Altena (Mario Embrechts), Heusden (Nienke van Haasteren), en Waalwijk (Antoon van der Aa, Martijn Pot). Belangrijke informatie werd uitgewisseld met collega's van andere archiefdiensten, met name het Regionaal Archief Rivierland (Kevin van Tuil, Léon Masselink en Marco Aartsen), het Noord-Hollands Archief (Wai Wong) en het Haags Gemeentearchief (Wouter Brunner). Aanspreekpunt bij De Ree Archiefsystemen BV, de leverancier van Mais-Flexis, waren Gerhard Hijzeler en Karel Engbers. Daarnaast waren ook andere medewerkers van het Streekarchief bij dit leertraject betrokken: Arie Dekker, Caroline de Hart, Hildo van Engen, Mariska Heijmans en Robert Jan van der Drift.

1.3 Doelen

Bij aanvang van deze pilot werden de volgende doelstellingen geformuleerd:

1. Op grond van een verkennend vooronderzoek wordt een plan van aanpak voor deze pilot gemaakt, en worden de direct betrokkenen (gemeente Altena, gemeente Heusden, gemeente Waalwijk, Baanbrekers) over het nieuwe leertraject geïnformeerd.
2. Op basis van het plan van aanpak wordt een export van een van de gemeentelijke deelnemers opgenomen in het e-depot. Van groot belang zijn vervolgens de mogelijkheden voor raadpleging van de in het e-depot geïmporteerde bestanden.
3. De bevindingen die zijn verkregen in de onderdelen 1. en 2. vormen de input voor nieuw te formuleren beleid. Einddoel daarbij is een 'Handboek e-depot Streekarchief', waarin ook een overdrachtsprotocol c.q. een set van eisen en normen voor digitale overbrenging worden opgenomen.
4. Naar verwachting resulteert de pilot ook in een beter inzicht in de kosten van een e-depot.

2. Beschrijving van het leertraject

2.1 Verkennend vooronderzoek

Meike Geerlings heeft in de periode april-september 2019 een verkennend vooronderzoek verricht. Zij heeft zich ingewerkt in de materie door het lezen van rapporten, het bijwonen van diverse relevante bijeenkomsten (Archiefdagen KVAN/BRAIN, kennisplatform e-depot KIA) en het voeren van gesprekken met collega's van de gemeentelijke deelnemers en van andere archiefdiensten.

2.1.1 Afstemming met gemeentelijke deelnemers

In het Tactisch Informatie Overleg SALHA (TIOS) van juni 2019 gaf Meike een korte samenvatting van de stand van zaken van het project e-depot van het Streekarchief, waarbij aan de hand van screenshots ook de werking van het e-depot van Mais-Flexis werd getoond. In het TIOS bleek verder dat de gemeente Altena kans zag om vanaf september 2019 een export van data en metadata aan te leveren. Dit resulteerde in eerste instantie in de beschikbaarstelling van vier testbestanden vanuit het zaaksysteem InProces. Voor de gemeente Heusden leek aanvankelijk een soortgelijke mogelijkheid te bestaan per november 2019, maar vanwege een uitgestelde ingebruikname van een nieuw zaaksysteem bleek dit toch niet haalbaar. De gemeente Waalwijk dacht vanaf 2020 een export te kunnen aanbieden.

Door de gemeentelijke deelnemers werd in het TIOS de behoefte uitgesproken aan een rechtstreekse raadpleging van bestanden in het e-depot vanuit de gemeentelijke zaaksystemen. Ook werd gewezen op het belang en de mogelijkheden van pre-depots. Een pre-depot is een oplossing waarbij data vanuit verschillende systemen kunnen worden gemigreerd naar een open omgeving, waarna ze ontsloten worden met open source hulpmiddelen. Met behulp van een TMLO-mapper (TMLO staat voor Toepassingsprofiel Metadatering Lokale Overheden) kunnen eenduidige metadata worden gecreëerd alvorens de (meta)data worden opgenomen in een e-depot. In afwachting hiervan blijven de oude data nog toegankelijk.

Overleg gemeente Altena

In vervolg op het TIOS had Meike Geerlings een nader overleg met Mario Embrechts (Functioneel beheerder gemeente Altena), waarin de deelname aan de pilot werd besproken. Belangrijke punten die hieruit naar voren kwamen zijn de volgende:

- een link tussen zaaksysteem InProces en de duurzame digitale opslag in MAIS-Flexis is wenselijk;
- in de pilot worden bij voorkeur uitsluitend zaken meegenomen die reeds afgesloten zijn;
- zaken worden bij gemeente Altena nog wel geschoond (eventueel kan ook op documenttype geschoond worden), ook al is dit tegenwoordig niet meer verplicht;
- het is zinvol om een gesprek te organiseren met gemeente Altena, gemeente Waalwijk, Roxit (leverancier van InProces), De Ree Archiefsystemen (Mais-Flexis) en het Streekarchief. In dit overleg kunnen de mogelijkheden van een link tussen het zaaksysteem (dat zowel in Altena als Waalwijk in gebruik is) en het e-depot worden onderzocht.

Overleg gemeente Waalwijk

In juli 2019 sprak Meike Geerlings met twee collega's van de gemeente Waalwijk: Martijn Pot (Informatiemanager) en Antoon van der Aa (Beleidsmedewerker Informatiebeheer). In dat overleg kwamen de volgende aandachtspunten ter sprake:

- maak gebruik van GIBIT (Gemeentelijke Inkoopvoorwaarden bij IT) wanneer je een contract afsluit bij een e-depotleverancier;
- wanneer het Streekarchief een medewerker voor het e-depot aanstelt, is het aan te raden om iemand te kiezen met een ICT-achtergrond;
- op termijn wil de gemeente Waalwijk ook databases naar het e-depot overbrengen, bv. in SQL en Oracle. Dit hoeft nog niet worden meegenomen in de pilot, maar het is wel belangrijk voor de toekomst;
- welke beveiligde verbinding gaat gebruikt worden om archieven over te brengen? Er zijn verschillende opties, bijvoorbeeld GGI-netwerk, de opvolger van Gemnet.

2.1.2 Afstemming met leveranciers

Al bij aanvang van het verkennend vooronderzoek werd een aantal vragen geformuleerd voor De Ree Archiefsystemen, de leverancier van het archiefbeheersysteem Mais-Flexis dat het Streekarchief gebruikt. Deze vragen hadden vooral betrekking op de vraag in hoeverre de e-depotvoorziening van Mais-Flexis voldoet aan de eisen die worden gesteld door ED3 (Duurzaam Digitaal Depot) zoals geformuleerd door het Landelijk Overleg van Provinciale Archiefinspecteurs (LOPAI). Medio 2019 ontving De Ree echter een verklaring van compliance voor het Mais E-depot, waarmee onze vragen op dit vlak waren beantwoord.

Overleg met De Ree maakte verder het volgende duidelijk:

- De ingestmodule kan een groot aantal bestandsformaten verwerken; het meest gebruikelijk zijn PDF, JPEG en TIFF-bestanden;
- Mais-Flexis biedt de mogelijkheid (Mais 9) om deelnemende gemeenten zelf te laten inloggen, waarna de bestanden in het e-depot op toegangsniveau kunnen worden geraadpleegd. Via (M)DWS (een onderdeel van Mais-Flexis) kan de toegang binnen de muren van het Streekarchief worden opengesteld, bijvoorbeeld bij documenten die vanwege auteursrechtelijke beperkingen niet via de website maar uitsluitend in de studiezaal kunnen worden aangeboden. De raadpleeginstellingen kunnen dan op accountniveau worden bepaald. De metadata zijn vaak wel via internet voor iedereen beschikbaar. Overigens zijn dergelijke raadpleegopties nog volop in ontwikkeling;
- Als metadatamodel gebruikt Mais-Flexis TMLO met een TopX sidecarstructuur, of een CSV met verwerkingsmodel in Mais;
- Door middel van XML-bestanden kan een koppeling met een zaakstelsel worden gerealiseerd. Een deelnemende gemeente kan zelf periodiek een export maken. Nu is dit nog een handmatige gebeurtenis, maar naar verwachting verloopt dit in de toekomst automatisch;
- Te vernietigen materiaal dat in Mais-Flexis staat, bevindt zich ook in de Duurzame Digitale Opslag (DDO) van Mais-Flexis. Het kan vervolgens uitsluitend hier verwijderd worden, en niet meer vanuit het zaakstelsel. Ook archiefbescheiden die in digitale vorm worden overgebracht, moeten uit de gemeentelijke systemen worden verwijderd.

2.1.3 Aanpassingen op ICT-gebied

In de verkenningsfase is verder duidelijk geworden dat het Streekarchief enkele aanpassingen in de ICT-infrastructuur zou moeten doorvoeren om het e-depot van Mais-Flexis in gebruik te kunnen nemen. Noodzakelijk was de aanschaf van de ingest-module van Mais-Flexis. Deze module, die essentieel is voor een goed werkend e-depot, wordt aangesloten op Mais-(Meta)data Web Services, de software voor de inrichting van de digitale studiezaal die het Streekarchief al tot zijn beschikking had. Daarnaast zou de on-premise versie van Mais-Flexis (waarbij de bestanden van het Streekarchief op een server staan van de gemeente Heusden) moeten worden overgezet naar een SaaS-versie. Software-as-a-Service (SaaS) is een model waarbij softwaretoepassingen via internet worden aangeleverd als service. Dit levert voordelen op bij het applicatiebeheer, de beveiliging en de vervaardiging van back-ups van de bestanden.

De overgang naar een SaaS-toepassing en de aanschaf van de ingest-module waren op hun beurt aanleiding om de hoofdovereenkomst voor Mais-Flexis te herzien. De bestaande overeenkomst was immers al enkele jaren oud, en werd in de afgelopen jaren door de leverancier in enkele opzichten gewijzigd. In het verlengde van deze hoofdovereenkomst dient, met het oog op privacywetgeving (AVG), ook een nieuwe verwerkersovereenkomst te worden afgesloten.

2.2 Voorlopig plan van aanpak voor de pilot

Het verkennende vooronderzoek heeft geresulteerd in een stappenplan voor de ingest- en raadpleegpilot. Alvorens de pilot e-depot daadwerkelijk van start kon gaan, moesten de volgende stappen worden gezet:

1. Overstappen van de on-premise variant van Mais-Flexis naar de SaaS-oplossing. Dit is in het najaar van 2019 gerealiseerd.
2. Teken van een nieuwe hoofdovereenkomst met Mais-Flexis, met bijbehorende verwerkersovereenkomst. De hoofdovereenkomst met De Ree is uiteindelijk medio 2021 vernieuwd. De Ree conformeert zich, met enkele

uitzonderingen, aan GIBIT. Deze uitzonderingen, die van toepassing zijn omdat leverancier Mais-Flexis als een buiten de gemeentelijke infrastructuur opererende archiefapplicatie beschouwt, zijn in een Addendum bij de overeenkomst nader omschreven.

3. Aanschaffen van de ingest-module van Mais-Flexis en, in aansluiting hierop, afsluiten van een Escrow-overeenkomst (ter vervanging van de bestaande broncode-overeenkomst) met bijbehorende verwerkersovereenkomst. Dit is medio 2020 gebeurd.

4. Maken van nadere afspraken met De Ree over de implementatie van het e-depot. Deze afspraken zijn gemaakt in het najaar van 2020, naar aanleiding van een presentatie in Heusden door Karel Engbers van De Ree begin september.

5. Maken van nadere afspraken maken met de deelnemende gemeenten en Roxit. In de loop van het verdere traject is er voortdurend afstemming geweest met de deelnemende gemeenten, vooral met de gemeenten Waalwijk en Altena, en met de leverancier van hun zaakstelsel, de firma Roxit.

3. Export en ingest

3.1 Eerste export

Eind 2019 leverde de gemeente Altena een export uit zaaksysteem InProces. Het ging om vier testbestanden in verband met een set omgevingsvergunningen van de voormalige gemeente Woudrichem uit de jaren 2017-2018. Deze vergunningen bevonden zich in Woudrichem in het documentmanagementsysteem Corsa, maar bij de gemeentelijke fusie van 1 januari 2019 werden ze gemigreerd naar InProces. De keuze voor een export van deze omgevingsvergunningen werd gemaakt op basis van de veronderstelling dat het een afgebakend geheel was met afgesloten en complete stukken, geschikt voor het testen met een ingest in de Duurzame Digitale Opslag (DDO) van Mais-Flexis. Zo kon ervaring worden opgedaan met het maken van een verwerkingsmodel en met het raadplegen van opgenomen dossiers in Mais-(M)DWS.

Om praktische redenen hebben Streekarchief en gemeente Altena in deze pilot gezamenlijk beoordeeld welke metadata wel, en welke niet voor opname in het e-depot in aanmerking komen. In de toekomst moet een nog op te stellen overdrachtsprotocol hierover al bij voorbaat duidelijkheid bieden. Bij de afstemming tussen Streekarchief en Altena is een *mapping* gemaakt, een schematische weergave in Excel met daarin vastgelegd welke metadata wel en niet worden opgenomen in het e-depot.

Toch bleek de eerste export niet succesvol. De bestanden werden niet aangeleverd in het vereiste SIP-formaat maar uitsluitend in XML-formaat, waarbij de XML-bestanden niet alleen de metadata maar ook de data zelf zouden moeten bevatten. Hoewel in een van de aangeleverde bestanden inderdaad een omvangrijk stuk code was opgenomen, bleek het niet mogelijk hieruit data te halen die voor opname in het e-depot geschikt waren. Een poging om bij de leverancier van het zaaksysteem te achterhalen op welke manier een betere export van de geselecteerde bestanden gemaakt zou kunnen worden, leverde niets op.

3.2 Tweede export

Vervolgens is een tweede poging gedaan om voor dezelfde omgevingsvergunningen een export uit het gemeentelijke zaaksysteem te realiseren. Bij deze export werden de data aangeleverd in PDF-formaat, terwijl de metadata bestond uit bestanden in ipp-formaat, het standaard exportformaat van InProces. Ter verduidelijking werd door de gemeente Altena ook een Excel-bestand met de metadata aangeboden. Dit Excel-bestand kon door De Ree worden omgezet naar een csv-bestand, waarna opname van metadata en data (PDF) in het e-depot mogelijk werd.

Toch slaagde deze tweede exportpoging maar ten dele, zo bleek tijdens een presentatie door Karel Engbers van De Ree op 4 september 2020. De zeventien aangeleverde PDF-bestanden hielden weliswaar zonder uitzondering verband met omgevingsvergunningen maar betroffen verschillende zaaktypen, zoals 'verzoek om gegevens historisch bodemonderzoek', 'toezicht en handhaving' en 'gedeeltelijke intrekking omgevingsvergunning'. De oorzaak hiervan was de omstandigheid dat in de voormalige gemeente Woudrichem niet zaakgericht werd gewerkt, waardoor er geen zaaktypes werden toegekend en er niet kon worden gefilterd op 'omgevingsvergunning'. Als gevolg hiervan kon er geen eenduidig verwerkingsmodel worden gemaakt. In een verwerkingsmodel, dat per zaaktype handmatig gemaakt moet worden, worden de metadata uit de export 'gemapt' naar de flexvelden in Mais-Flexis. Hierbij komen de metadata automatisch op de juiste plaats in Mais-Flexis terecht. Is zo'n verwerkingsmodel eenmaal opgesteld, dan kan dit voor dat desbetreffende zaaktype voortaan telkens benut worden, en hoeft er bij een volgende ingest niet opnieuw een *mapping* te worden gemaakt. Beter zou het dus zijn een verwerkingsmodel te maken dat in de toekomst vaker ingezet kan worden bij exports van dit zaaktype uit hetzelfde zaaksysteem.

3.3 Derde export

Omdat het onverantwoord zou zijn om relatief veel tijd en geld te steken in een verwerkingsmodel voor eenmalig gebruik, werd besloten om nogmaals een export en ingest uit te voeren, maar nu met bestanden met een grotere onderlinge samenhang. Dat wil zeggen: bestanden die behoren tot één zaaktype, dat van meet af aan in InProces

was gecreëerd. In overleg met de gemeente Altena is gekozen voor het zaaktype 'grondverkoop'. Geselecteerd werden 77 zaken, bestaande uit 930 bestanden.

Waar de functioneel beheerder van de gemeente tijdens de eerste twee exportpogingen nog vrij eenvoudig data en metadata uit het zaaksysteem kon halen, bleek dat met deze aanzienlijk grotere aantallen vrijwel onmogelijk te zijn. Dit hangt samen met de omstandigheid dat een export uit InProces uitsluitend handmatig kan verlopen. Voor ieder te exporteren databestand moet op een link worden geklikt om het te kunnen downloaden. Een export in bulk – zeker een vereiste met het oog op toekomstige periodieke overbrengingen – is in InProces niet mogelijk. Navraag door Altena bij de leverancier van het zaaksysteem maakte duidelijk dat hierin op korte termijn geen verandering zal komen. Door het Streekarchief is vervolgens contact gelegd met andere archiefinstellingen en gemeentes waarvan bekend was dat er met InProces wordt gewerkt. Helaas was nog nergens ervaring opgedaan met het op grote schaal exporteren uit dit zaaksysteem.

3.4 Mogelijkheid tot koppelvak?

Omdat het ontbreken van een goede exportmogelijkheid een fors obstakel betekende voor de voortgang van dit leertraject, is in overleg met de functioneel beheerder van de gemeente Altena besloten om ook zelf contact op te nemen met Roxit. Eind december 2020 nam het Streekarchief het initiatief tot een oriënterend overleg om na te gaan of er niet toch een oplossing denkbaar is voor het maken van een bulkexport uit InProces. Aan dit en latere overlegondes werd verder deelgenomen door Mario Embrechts van de gemeente Altena, Antoon van der Aa van de gemeente Waalwijk, medewerkers van leveranciers Roxit en De Ree en een ontwikkelaar van het Noord-Hollands Archief, waar men al veel ervaring heeft met de ontwikkeling van een e-depot.

Tijdens het overleg werd duidelijk dat de ontbrekende exportmogelijkheid in InProces misschien ondervangen kan worden door de ontwikkeling van een specifiek koppelvak. In dit koppelvak worden de data en metadata niet aangeboden als SIP (Submission Information Package) maar in XML-formaat. Daarna kunnen deze data en metadata handmatig dan wel automatisch worden opgenomen in het e-depot van de archiefbeherende instelling. Deze mogelijke oplossing lijkt weliswaar praktisch, maar is niet in overeenstemming met de nu gangbare uitgangspunten en normen voor e-depots. De verantwoordelijkheid om de data en metadata in de ingestfase op valide wijze weer samen te voegen wordt hiermee immers verplaatst van de archiefvormer naar de archiefbeherende instelling, in afwijking van de standaarden TMLO en het Open Archival Information System (OAIS) die voorschrijven dat het aangeboden geheel van archiefbestanden en bijbehorende metadata wordt aangeboden in een SIP.

Van belang is in dit verband ook het Toepassingsprofiel Metadatering Lokale Overheden (TMLO), dat de standaardisatie van metadatering door lagere overheidsinstellingen bevordert. De TMLO-standaard maakt het mogelijk dat digitale informatie door overheidsorganisaties wordt uitgewisseld door het hanteren van overeenkomstige metadatavelden. Het is de bedoeling dat TMLO zeer binnenkort wordt vervangen door het MDTO-model: Metagegevens Duurzaam Toegankelijke Overheidsinformatie, bruikbaar voor alle overheidslagen. In MDTO is sprake van minder metadatavelden die verplicht gebruikt moeten worden, wat de drempel verlaagt om het model werkelijk te gebruiken. In MDTO wordt de procedure voor uitwisseling gebaseerd op een *best practice*-uitgangspunt, en niet op een standaard zoals een SIP. Deze ontwikkeling geeft mogelijk meer ruimte aan koppelvakken zoals Roxit die voor ogen staat.

Op voorstel van Roxit heeft het Nationaal Archief zich in een overleg op 14 juni 2021 bereid verklaard een pilot op te zetten rond de ontwikkeling van een koppelvak op basis van ZGW-DMS (de standaard voor gemeentelijke zaaksystemen die ook de communicatie tussen zaaksystemen en vakapplicaties mogelijk maakt, en die in 2022 wordt opgevolgd door ZGW-API) naar MDTO-XML. Het Nationaal Archief doet dit op voorwaarde dat ook VNG en meerdere leveranciers van e-depots en zaaksystemen bij deze pilot betrokken worden. Het Streekarchief is bereid om deel uit te maken van een 'koplopersgroep' die na de zomer van 2021 zal worden gevormd. Het beoogde traject is voor het Streekarchief interessant omdat de zaaksystemen van de gemeentelijke deelnemers met de standaard ZS-DMS (in de toekomst ZGW-API) werken. De Ree Archiefsystemen wil in dit stadium nog niet

betrokken zijn, omdat het gaat om een hertaling van de gemeentelijke standaard naar MDTO. Voor De Ree is het van belang dat er op MDTO gebaseerd XML-bestanden kunnen worden opgeleverd.

In dit stadium is het lastig om de implicaties van de mogelijke ontwikkeling van een koppelvak op de juiste waarde te schatten. Het Streekarchief staat er voor open om bij deze ontwikkeling betrokken te zijn, maar benadrukt, gezien de onzekere afloop van deze benadering, het belang van een reguliere exportmogelijkheid van de gemeentelijke informatiesystemen conform de geldende archivistische normen.

4. Webarchivering en Videotulen

4.1 Twee deelpilots

Vanwege de problemen rond het maken van een export uit het zaaksysteem is er gaandeweg voor gekozen een poging te doen om ook alternatieve bestanden in het e-depot te plaatsen. Zo kon toch ervaring worden opgedaan met de opname van (meta)data in het Mais-Flexis e-depot, namelijk met enkele websites van de gemeente Heusden en met videotulen van de gemeente Altena.

4.2 Deelpilot 1: Webarchivering

Medio oktober 2020 verzocht de gemeente Heusden het Streekarchief een website te archiveren die op korte termijn offline zou gaan. Na een verkennend vooronderzoek is een eerste testopname gemaakt met Conifer, een webbased applicatie van Rhizome. Deze toepassing neemt in real-time de website op terwijl er doorheen geklikt wordt, zodat de knoppen en hyperlinks van de webpagina's intact blijven. Vervolgens kan er een zogenoemd WARC-bestand geëxporteerd worden. Om dit bestand toonbaar te maken in MAIS-Flexis is door de applicatiebeheerder van het Streekarchief een afgeschermd testtoegang aangemaakt waar het WARC-bestand van de website kavelwinkel.nl in geplaatst is. Anders dan de bedoeling was, werd het bestand niet raadpleegbaar op een (afgeschermd) gedeelte van de website van het archief. Mogelijke oorzaak was dat het bestand geen echt WARC-bestand was, maar een PDF. Vervolgens werd het met een andere website geprobeerd. Voor de website vangolnaarbeter.nl kon wel een valide WARC-bestand worden gemaakt, maar ook dit bestand werd na uploaden niet zichtbaar in MAIS-Flexis.

Daarom is vervolgens een andere applicatie gebruikt om een WARC-bestand te kunnen maken. Met de applicatie Webrecorder, afkomstig van dezelfde ontwikkelaar als het eerder gebruikte Conifer, kon een goed werkend WARC-bestand worden gemaakt. Ook dit bestand bleek na opname in Mais-Flexis niet goed te worden gepresenteerd. Nadat in de WARC-player van Mais-Flexis een aanpassing was gedaan waardoor meer metadata uitgelezen konden worden, werkten de geüploade websites zowel in de webapplicatie als (in tweede instantie) op de afgeschermd omgeving op de website. Daarna zijn de websites vijfhoevenlaan.nl en hallelujawerkendam.nl met Conifer gearchiveerd en naar MAIS-Flexis geüpload.

De raadpleging van de opgenomen websites gaf enkele tekortkomingen te zien. Zo werd de website vangolnaarbeter.nl uitsluitend zichtbaar in een afwijkende, erg gedateerde vormgeving. Een ander probleem betrof het ontbreken van de mogelijkheid tot scrollen. Bij pagina's met tekst die langer doorloopt dan op het gebruikte scherm past, was daardoor de volledige tekst niet leesbaar. De oorzaak hiervan ligt waarschijnlijk aan de kant van Mais-Flexis; dit wordt door De Ree nog opgepakt. Daarnaast wordt er gewerkt aan een derde manier van websites archiveren, namelijk met de applicatie Web Curator Tool. Voor deze open source tool dient eerst specifieke ruimte op de server te worden ingericht. Ook moet dan het validatieprogramma JHOVE (ook open source) geïnstalleerd worden, waarbij de validiteit van de gemaakte WARC-bestanden gecontroleerd kan worden. Daarnaast zijn er nog andere applicaties voor het archiveren van websites op de markt, maar deze toepassingen zijn niet open source en gelet op de kosten op dit moment voor het Streekarchief niet interessant.

4.3 Deelpilot 2: Videotulen

Er is ook een poging gedaan om videotulen in het e-depot op te nemen, waarbij bestaande contacten tussen het Streekarchief, de gemeente Altena en leverancier NotuBiz werden verdiept. Het verzoek om samen te werken in een pilot rond de opname van een export van videotulen in het e-depot van De Ree was afkomstig van NotuBiz. Nadere afstemming tussen de betrokken partijen resulteerde vooralsnog in twee pogingen tot ingest. Bij de eerste poging moest geconcludeerd worden dat de bijgeleverde metadata niet waren aangeleverd in het vereiste TopX-formaat (een XML-formaat dat voldoet aan de eisen van het TMLO) en dat de geleverde padnamen te lang waren. Evenals de Windowsverkenner accepteert MAIS-Ingest uitsluitend padnamen die maximaal 255 tekens beslaan. Voor het e-depot kunnen gerust kortere namen worden gebruikt, omdat alle relevante gegevens al beschikbaar zijn via de metadata, die in TopX staat en zo in het e-depot zichtbaar wordt.

Nadat NotuBiz een tweede export met kortere padnamen aanleverde, slaagde De Ree erin de bestanden in het e-depot op te nemen. Daarmee werd ook duidelijk dat er voor het vervolg nog enkele keuzes moeten worden gemaakt. Hierover vindt in de nabije toekomst afstemming plaats tussen het Streekarchief en De Ree.

5. Conclusies

5.1 Belangrijkste bevindingen

Het belangrijkste resultaat van dit leertraject is dat het Streekarchief in technische zin beschikt over een e-depot. Maar er is nog een lange weg te gaan voordat dit e-depot volwaardig kan functioneren. De grootste hindernis voor de overbrenging van digitale archieven naar het Streekarchief vormt de afwezigheid in de gemeentelijke zaaksystemen van een goede mogelijkheid om (meta)data te exporteren. In de rapporten over de e-depotpilots die het Streekarchief sinds 2015 heeft opgesteld, is herhaaldelijk gewezen op de noodzaak hiervan. Hoewel in alle deelnemende gemeenten recent een nieuw zaakstelsel in gebruik is genomen, ontbreekt consequent de mogelijkheid om de digitale archieven daar uit te halen. Om die reden is het resultaat van dit leertraject teleurstellend. Toch zijn er ook verschillende zaken verder verduidelijkt. Opnieuw kon worden vastgesteld dat de ingest een hoogst arbeidsintensieve fase is, vooral omdat er handmatig een verwerkingsmodel moet worden opgesteld, waarbij de door de gemeente aangeleverde metadatavelden moeten worden 'gemapt' naar flexvelden in Mais-Flexis. Om dit zo overzichtelijk en eenvoudig mogelijk te houden, is het van belang vast te houden aan de standaard TMLO, die binnenkort zal worden vervangen door MDTO.

Het ontbreken van een deugdelijke export had vanzelfsprekend ook gevolgen voor de kwaliteit van de ingest, en voor de beoordeling van de raadpleging van bestanden in het e-depot van Mais-Flexis. In dit leertraject is dit gedeeltelijk ondervangen door deelpilots uit te voeren, waarbij getest werd met de opname van websites en videotulen. De eerste bevindingen in verband hiermee zijn bemoedigend. Deze deelpilots zullen in de nabije toekomst worden voortgezet.

Door de tegenvallers bij het opnemen van (meta)data uit het zaakstelsel kon ook een andere doelstelling niet worden gerealiseerd: het formuleren van nieuw beleid, met als einddoel het opstellen van een handboek dat ook een overdrachtsprotocol bevat met eisen en normen die gelden bij overbrenging van digitale archieven. Voor het opstellen van dergelijk beleid is het duidelijk nog te vroeg, al beschikt het Streekarchief inmiddels over een overdrachtsprotocol in conceptversie. Dergelijke beleidsstukken zijn essentieel om te komen tot een e-depot in meer dan louter technische zin. Een e-depot kan immers worden gedefinieerd als 'Het geheel van organisatie, beleid, processen en procedures, financieel beheer, personeel, databeheer, databeveiliging en aanwezige hard- en software, dat duurzaam beheren en raadplegen van te bewaren digitale archiefbescheiden mogelijk maakt'. Het overdrachtsprotocol zal deel uitmaken van een 'Handboek e-depot Streekarchief', waarin ook onderwerpen zoals 'organisatie', 'beleid', 'processen en procedures', 'financieel beheer' en 'personeel' in beschreven zullen worden.

Een van de doelstellingen van dit leertraject was meer inzicht te krijgen in de kosten van het e-depot. Dat is in zoverre gelukt dat de structurele kosten van de applicatie nu beter kunnen worden ingeschat. Ze passen in de lopende begroting van het Streekarchief, en dat geldt ook voor de salariskosten van de adviseur e-depot die bij het Streekarchief in dienst is. Maar onduidelijk is nog hoeveel voorbereidend en uitvoerend werk er in de toekomst gemoeid gaat zijn met de overbrenging van digitale archiefbescheiden naar het e-depot. Ook de daarmee samenhangende ICT-kosten, zoals die voor de ontwikkeling van een koppelveld en voor de toekomstige opslag van digitale archieven, kunnen momenteel nog niet worden ingeschat.

5.2 Vervolg

Het Streekarchief heeft de nodige stappen gezet om te komen tot een eigen e-depotvoorziening. Verdere ontwikkelingen zijn grotendeels afhankelijk van de deelnemende gemeenten, die zullen moeten streven naar een zaakstelsel met een exportfunctie teneinde op enig moment digitale archieven te kunnen overbrengen. Tegelijkertijd wordt nu ook, op initiatief van de leverancier van het zaakstelsel van Altena en Waalwijk, onder de hoede van het Nationaal Archief een traject gestart waarin de mogelijkheid van een koppelveld wordt onderzocht. Als het lukt om een generieke tool te ontwikkelen waarmee (meta)data die voldoen aan de door gemeentelijke (zaak)systemen gebruikte standaard ZS-DMS dan wel ZGW-API over te zetten naar de archivalische standaard MDTO, dan is wellicht een goede alternatieve export- en ingestmogelijkheid binnen handbereik. Een voor de hand liggende vervolgstap is dan ook een volgende pilot, waarin het Streekarchief zich

gaat verdiepen in deze gemeentelijke standaard(en) en inventariseert in hoeverre de deelnemende gemeenten ermee werken. Het verloop van deze pilot zal echter voor een groot deel afhankelijk zijn van het genoemde traject dat door het Nationaal Archief wordt ingezet. Daarnaast is het zinvol om de experimenten rond de ingest van websites en videotulen voort te zetten.